

Przez Roztocze i lasy Roztoczańskiego Parku Narodowego do niepodległości

**Roztoczański Park Narodowy
Zwierzyniec
1918-2018**

Roztoczański Park Narodowy położony jest na terenie Roztocza - regionu, który od zarania dziejów był areną walk o niepodległość. W swojej działalności Park oprócz ochrony środowiska przyrodniczego dba również o zachowanie dziedzictwa kulturowego Roztocza – regionu pogranicza przyrodniczo - kulturowego, przeciętego dziś granicą Unii Europejskiej.

Wydarzenia na Roztoczu były konsekwencją zdarzeń rozgrywających się na terenie kraju. Poprzez wydawnictwa, działania edukacyjne i udostępnianie dla turystyki Park przypomina miejsca, wydarzenia i osoby ważne dla odzyskania przez Polskę niepodległości.

Wymownym symbolem walki o niepodległość jest pomnik na ścieżce na Bukową Górę poświęcony pamięci poległych w walce i zamordowanych leśników Lubelszczyzny i ich rodzin.

Pomnik Pamięci Poległych Leśników przypomina 225 leśników poległych i zamordowanych w latach 1939 - 1956. Jest to symboliczna próba ocalenia od zapomnienia niemałego wkładu leśników w wyzwolenie narodowe. Położony jest on przy ścieżce przyrodniczej na Bukową Górę, którą co roku przemieszcza się ok. 35 tys. turystów.

W czasie powstania listopadowego 1830-1831 na Roztoczu toczyły się walki o niepodległość. Teren dzisiejszego Parku był obszarem działań najbardziej znanego partyzanta tamtych czasów kpt. Wincentego Józefa Giedroycia.

Sformowany w Zamościu ok. 160 osobowy oddział kpt. Giedroycia po potyczce w Zwierzyńcu z wojskami rosyjskimi w dniach 12 i 13 lipca 1831 roku wycofał się przez Floriankę do Górecka. Represje powstańcze 1833 - 1836 objęły mieszkańców Zwierzyńca i okolic, nie stłumiły one jednak dążeń niepodległościowych. Drogą do Florianki przemieszcza się dziś rokrocznie ok. 25 tys. turystów.

W czasie powstania styczniowego 1863 roku na Roztoczu oddziały powstańcze stoczyły liczne potyczki z wojskami rosyjskimi, m.in. pod Panasówką i Józefowem. Teren dzisiejszego Parku, szczególnie Florianka była miejscem schronienia dla sformowanego 28 stycznia 1863 roku oddziału Hugona Gramowskiego, który walczył w Szczepieszynie, Zwierzyńcu i Tomaszowie Lubelskim.

24 kwietnia 1863 roku pod Józefowem zginął poeta powstaniec – Mieczysław Romanowski, osłaniający odwrót oddziałów Marcina „Lelewela” Borelowskiego. W dniach 3 - 7 września pod Panasówką miała miejsce największa zwycięska bitwa powstania styczniowego na Roztoczu. Liczący ok. 1100 powstańców oddział Marcina „Lelewela” Borelowskiego i Kajetana „Ćwieka” Cieszkowskiego pokonał liczące 4 tys. żołnierzy wojska rosyjskie. O wydarzeniach tych przypomina Pomnik na Wzgórzu Polak, ścieżka historyczno- przyrodnicza oraz cyklicznie odbywające się imprezy.

Patriotyczna działalność po klęsce styczniowego zrywu narodowego w wyniku represji została zahamowana. Idee niepodległościowe i patriotyczne odżyły pod koniec lat 80. XIX w., w wyniku ostrego kursu rusyfikacyjnego i nastrojów antypolskich.

Wyrazem działań narodowych i patriotycznych w Zwierzyńcu i okolicach były antyrosyjskie wystąpienia. W 1904 roku w Zwierzyńcu grupa spiskowa ze Zwierzyńca wysadziła pomnik wdzięczności dla cara Aleksandra II i zniszczyła jego portret w szkole.

Wraz z wybuchem I wojny światowej w 1914 roku położone opodal granicy austriacko-rosyjskiej lasy Parku znalazły się w zasięgu działań obu armii.

Przez lasy Parku przebiegała linia frontu. Od 18 września 1914 roku, toczyły się tu liczne walki. Dowodem tamtych wydarzeń są zachowane do dziś liczne ziemne umocnienia.

Wydarzenia te przypomina cmentarz wojenny na którym obok powstańców 1863 roku spoczywa 52 żołnierzy armii austriackiej i 95 żołnierzy armii rosyjskiej. Ścieżka szlakiem miejsc pamięci narodowej umożliwia dotarcie do cmentarza wojennego.

W październiku i listopadzie 1918 roku Zwierzyniec świętował odzyskanie niepodległości szeregiem manifestacji i spotkań patriotycznych na których uchwalano rezolucje i wybierano nową władzę. Wydarzenia te poprzedzała działalność niepodległościowa związana z Józefem Piłsudskim i 1. Brygadą Legionów.

Pamięć tragicznych losów wojennych i wielu ofiar poniesionych w obronie polskiej ziemi w latach 1914-1920 znalazła wyraz w postawionym w 1923 roku „krzyżu niepodległości” przypominającym zamordowanego przez bolszewików w Moskwie ks. Konstantego Budkiewicza. Szczególne miejsce w parku środowiskowym zajmuje pomnik przypominający o pobycie Józefa Piłsudskiego w Zwierzyncu w 1901 roku oraz jego słowa „naród, który nie szanuje swojej przeszłości nie zasługuje na szacunek teraźniejszości i nie ma prawa do przyszłości”.

Roztocze w czasie wojny obronnej we wrześniu 1939 roku było areną walk z wojskami niemieckimi, po 17 września 1939 roku zaś potyczek z wojskami radzieckimi. Zmagania wojenne w rejonie Roztocza Środkowego należały do najbardziej krwawych i najdłużej trwających.

Przypomina o tym pomnik w Białym Słupie ku czci ponad 70 żołnierzy Wojska Polskiego z 3 baonu, 75. Pułku Piechoty poległych w dniu 18 września 1939 w Bitwie pod Białym Słupem.

Lata okupacji hitlerowskiej odcisnęły swoje tragiczne piętno na ludności Roztocza. Akcje wysiedleńcze, pacyfikacje wsi, zbiorowe egzekucje, zagłada Żydów polskich, a przede wszystkim tragedia polskich dzieci, budzi żywe wspomnienia świadków tamtych dni.

Patronką przedszkola w Zwierzyńcu jest Wanda Cebrykow, gimnazjum – Róża Zamoyska, bohaterki za sprawą których uratowano wiele dzieci z obozu w Zwierzyńcu. W obronie eksterminowanej ludności niemal od pierwszych dni okupacji stanęli żołnierze podziemnego frontu: Związku Walki Zbrojnej, Armii Krajowej, Batalionów Chłopskich. Pierwsza otwarta bitwa BCh w dniu 30 grudnia 1942 roku pod Wojdą, dała początek Powstaniu Zamojskiemu, które trwało do końca okupacji. Działania partyzanckie na tym terenie najintensywniej prowadziła Armia Krajowa. Wydarzenia te przypominają ścieżka historyczno- przyrodnicza do Wojdy, pomnik w Lasowym upamiętniający partyzantów z oddziału AK 'Podlaskiego', poległych 4 lutego 1943 roku, pomnik ofiar terroru w Obroczy upamiętniający 96 mieszkańców, cmentarz i pomnik ofiar pacyfikacji wsi Sochy, przypominający 183 zamordowanych tu mieszkańców, pomnik w Wywłoczce przed szkołą im. Marii i Jana Pacześnych, przypominający 46 zamordowanych mieszkańców.

Żołnierzy niezłomnych, polskiego powojennego podziemia niepodległościowego i antykomunistycznego stawiających opór sowietyzacji Polski i podporządkowania jej ZSRR przypomina tablica we Floriance, poświęcona Stanisławowi Szklarzowi ps. „Zawisza”, zamordowanemu przez UB w Biłgoraju żołnierzowi 9 PP Legionów Armii Krajowej Ziemi Zamojskiej.

Floriana, to bastion niepodległości. Znajdowali tu schronie powstańcy listopadowi i styczniowi, żołnierze września 1939 roku, partyzanci AK, zbiegli jeńcy francuscy z obozu w Zwierzyńcu. We Floriance magazynowano broń pochodzącą z nieopodal położonych zrzutowisk „Hipopotam” i „Tapir”.

O wydarzeniach tych przypomina ekspozycja w Izbie Leśnej, którą rokrocznie odwiedza ok. 3 tys. osób.

Dziś o drodze do niepodległości zaświadczać cmentarze, pomniki oraz spotkania i uroczystości w czasie których przypomina się ważne dla regionu osoby, wydarzenia i miejsca. O bohaterach przypominają również nazwy ulic i patroni szkół. Lasy dzisiejszego Parku dawały schronienie żołnierzom i partyzantom, dla wielu z nich stały się miejscem wiecznego spoczynku. Pamięć jak przyroda powoli zabliźnia swoje rany...

„By nie uległo zapomnieniu”